

Félelem a magyar szabadságtól

„A magyar a világtörténelem legnagyobb baleskeje, és ez sohasem lesz másképp. Ha én egyszer megtalálnám azt a víziót, melybe belejajgathatnám ezt az időtlen tragédiát! Hogy beleégetném az emberek húsába. Talán még akadna felnyílt szem, megváltó akarat.”

Szabó Dezső: *Az elsodort falu*

Amikor 1821. március 25-én a görögök zászlót bontottak a törökök ellen a Szent Lavra (ma is működő, a peloponnészoszi Kalavrita közelében fekvő) kolostorban a nemzeti függetlenségért, lelkükben már türelmetlenül égett a szabadság iránti vágy. A zászló kilenc vízszintes sávja (öt kék és négy fehér csík) a Szabadság vagy Halál nemzeti jelszó görög megfelelőjének (*Ε-λε-υθε-ρι-α ή Θά-να-τος*) kilenc szótagjára utalt. Ez inspirálta az elnyomott görögséget a harcra, amellyel a 400 éves török rabságnak kívántak véget vetni.

A forradalmi romantika századában a szabadságért, a függetlenségért való küzdelem elemi életérzés volt Európa-szerte. A magyar reformkor is sorra keltette életre azokat a szereplőket (költőket, írókat, jurátusokat, politikai közszereplőket), akik ennek a harcnak az élére álltak. A filhellén Byron és Petőfi ugyanazért az eszméért küzdött, még a „szabadság vagy halál” romantikus gondolatban is egyek voltak. Ebben a küzdelemben – lett legyen görög vagy magyar ügy – két alapeszmét kell következetesen követni: a Haza és Szabadság eszméjét. A kettő szimbiózisa kétségbevonhatatlan. De az is tény, hogy elsősorban tettekben kell ennek a folyamatnak megnyilvánulnia. A szabadsághoz, a nemzeti függetlenséghez szabad polgárookra van szükség, akik számára ez az idea mindennekfölött áll.

Semmit sem adnak ingyen, szól a közmondás. A szabadságot meg végképp nem! Lehet, sokak számára ma ez megmosolyogni való gondolat, de immár közhellyé vált, hogy küzdelem és áldozatok nélkül nem megy. A szabadság nemzeti keretek között ugyanúgy életformát jelent, mint amikor az egyének, az egyedi polgárok szintjén beszélünk róla. A történelem eddigi alakulása világosan megmutatta, mikor ki ellen kell megvívni a harcot a függetlenségért: Szent Istvánnak a Német-római Birodalom támadásaival szemben, IV. Béla népének a mongolok nyilaival szemben. (Itt a király nagy jelentőségű tette nem az volt, hogy felvette a harcot a tatár betolakodók ellen, hanem hogy sikeresen újjáépítette az országot. Ez is a függetlenséghez tartozik.) Zrínyiék a török áfium

SZIDIROPULOSZ ARCHIMÉDESZ (1944) történész, szociológus. *A Trianoni Szemle* főszerkesztője.

ellen léptek fel, Rákóczi fejedelem a Habsburg gyarmatosító törekvésekkel szemben. A reformkor szereplői is tettekben mutatták meg, hogyan kell megvédelmezni vagy kivívni a magyar szabadságot. Nehezebb dolguk volt a kiegyezés utáni nemzedékeknek (Szekfű Gyula második és harmadik liberális nemzedékének), mert a parlament adta eszközökkel kellett ezt a harcot megvívniuk. És itt van Trianon, a magyar történelem egyik legfájóbb tragédiája, amelyről a magyar történelmi kutatók elemzéseiben is egymásnak ellentmondó magyarázatokat találunk. Mindenesetre Trianon a levegőt vonta el a magyaroktól, és kis híján eltüntette a magyar elemet a történelem süllyesztőjében. Magyarország függetlenné vált, de milyen áron? A két háború közötti két évtized végül ékes bizonyítéka lett annak, hogy egy a szabadságot áhító nép – ha elég erő és akarat rejlik benne – megvédi szuverenitását. Ez a korszak (a félremagyarázott Horthy-éra) ebből a nézőpontból feltétlenül megfelelt a magyarok bizalmának, még akkor is, ha utólag tudjuk, az egész Nyugat magatartásából következő kényszeredett döntés volt, amikor a német szövetség mellett döntöttek a magyarok. És következett 1945 s nyomában a magyar függetlenséget teljes mértékben szétziláló kommunista évtizedek. Majd – sokak számára váratlanul – elérkezett 1989, a felszabadító „csoda”, mert mindenki csodát várt nálunk huszonöt évvel ezelőtt.

Ha meg akarjuk érteni a magyar nemzeti függetlenség sajátosságait, kudarcokkal teli történetét és azt a veszélyhelyzetet, amelybe ma Magyarországot belesodorták, elemeznünk kell a XIX-XX. század magyar függetlenségi törekvéseit. Sok olyan eleme van ugyanis a mai magyarországi konfliktusoknak és ellentmondásoknak, melyeket az előző két század magyar történelmi és szociológiai elemzésével érthetünk csak meg. Szólnunk kell ezért a magyar liberalizmus sajátosságairól, a rombolásig fajuló parlamenti harcokról, benne az obstrukció szörnyszülöttéről és arról, hogyan jutottunk el a két katasztrofális forradalmon keresztül a magyar integritás elvesztéséhez. S a második nagy háborút követő kommunista évtizedek drámai méretű szabadságvesztéséről is, hogy aztán eljussunk a mai meglehetősen veszélyeztetett helyzetig.

„Terjed a tan az európai műveltség végleges pusztulásáról, [...] civilizációnk éppen úgy végső haldoklását éli, mint élte a görög-római a negyedik-ötödik században.”¹ Ezt akár ma is írhatta volna egy társadalmi kérdések iránt fogékony européer, pedig kilencvennégy évvel ezelőtt (a trianoni diktátum esztendejében) vetette papírra ezeket a sorokat Szekfű Gyula. Döntse el az olvasó, ideillők-e!

Az Aranybulla, II. András királyi dekrétuma a legelső s egyik legfontosabb történelmi alkotmánya az országnak. Ennek része volt az ún. ellenállási záradék, amely úgy rendelkezett, hogyha a király nem tartja be a lefektetett pontokat, akkor a népnek (a nemességnek) joga van leváltani a királyt, megfosztani őt

1 Szekfű Gyula: *Három nemzedék. Egy hanyatló kor története*. Budapest, 1920, „Élet és Irodalmi K.”, 5.

hatalmától. Ez adta a jogi alapját a Rákóczi-szabadságharcnak is, és az ellenállási záradék sokáig benne volt a magyarság tudatában. (Ezt a jogot az egyházfő gyakorolta a nemesség nevében.) Az Aranybulla ellenállási záradékát azonban a török kiűzését követő esztendőben az 1687. évi országgyűlés eltörölte – vagy inkább a magyar rendek mondtak le a szabad királyválasztásról. A saját szabadságukról. (És külön magyar hadsereget sem állíthattak, ezt csak az 1867-es kiegyezés teszi lehetővé, amikor a közös hadsereg mellett honvédsereget is felállíthatott a magyar parlament.)

A magyar történelemben mindig is voltak olyan történelmi személyiségek, akik megmutatták, mely irányba kell a küzdelmet folytatni, hogy a nemzet eljusson hőn óhajtott céljához, a függetlenséghez. Mert abban nincs vita: 1526 után a függetlenségi törekvések álltak a magyar történelem középpontjában. Az államfő idei újévi beszédében többek között azt mondta, hogy „ne mindig csak azt nézzük, ki menne balra vagy ki menne jobbra közülünk, hanem hogy merre van előre”. Éppen itt van a bökkenő, a vita mindig e körül forgott, hogy ki képviseli az (előre)haladást. Mindenki (jobbról és balról is és a máshonnan jövő is) másként gondolja, hogy mi az előrevivő út, mi a nemzeti függetlenség tartalma. Széchenyi István például (aki gyakorlati munkásságával, írásaival, politikai nézeteivel, egész eszmerendszerével megmutatta az irányt) a liberális szabadság kultuszával szemben azt vallotta, hogy „szabadság elsősorban értelmi súly és erkölcsi felelősség, nem pedig valami mechanikai nekirugaszkodás által érhető el. *Külső hatalomtól független nép még nem feltétlenül szabad* (kiemelés – Sz. A.), nem oly szabad, milyennek lenni emberhez illő, ki magasb lények rokona.” A szabadság Isten ajándéka, amihez csak az olyan nemzetek jutnak el, amelyek kulturálisan és erkölcsileg magasra emelkednek. Nála a szabadság elsősorban etikai elv, amihez a lelki függetlenség is hozzátartozik, ami nem más, mint a tiszta lelkiismeret.²

A reformkorban, majd a kiegyezés utáni dualista évtizedekben több olyan személyiség is feltűnt Széchenyin kívül a magyar politikai horizonton, akik utat mutathattak volna a népnek. Egyszerre több nagyszerű elme is megjelent ezen a porondon (Kossuth, Deák, Tisza István, Apponyi, Andrássy, Teleki Pál, Ábrahám Dezső s mások), akik ugyanazt a célt más módon, más úton és eltérő eszközökkel akarták elérni. Ember legyen a talpán, aki az adott pillanatban el tudja dönteni, kinek van épp igaza, Széchenyinek, esetleg Kossuthnak vagy mindkettőnek. Gróf Tisza István módszerei vagy talán gróf Apponyi Alberté vizsik közelebb a megoldáshoz a nemzetet? Mindenesetre legtöbbször a radikális megoldások kerekedtek felül... de nem biztos, hogy eredményhez is vezettek. Nem véletlenül vonul vissza Deák és Széchenyi 1848-ban. Nem véletlenül az sem, hogy Tisza István éppen a baloldali képviselők radikális követeléseivel szemben lép fel a parlamentarizmus megmentéséért. A dualizmus időszakában kevesen voltak, akik mind gondolkodásban, mind parlamenti felszólalásaikban,

2 Uo. 54.

de főként cselekedeteikben ötvözni tudták a kor nyújtotta lehetőségeket a követett lépésekkel, és akiket mindeközben a nemzet érdeke vezérelt. (Ez gróf Tisza István kétszeres miniszterelnökről mondható el leginkább.)

Vegyük szemügyre a haza, a hazafiság némely csoportok által időszerűtlennek tartott kérdését! Az 1840-es évek liberális nemzedéke (ők az Ellenzéki Körben tömörültek) minden olyan politikai megnyilvánulást, amely nem volt ellenzéki, hazafiatlannak kiáltottak ki. Meggyőződésem, ezzel függ össze a dualizmus idején a függetlenségi és 48-as párt(ok)nak a fenti gondolatot kisajátító magatartása: folyamatosan azt hirdették, hogy egyedül ők képviselik a magyar közéletben és a parlamentben a 48-as örökséget, vagyis a haladást. (Megtapasztaltuk, hogy a „haladás” a kommunista évtizedekben óta milyen karriert futott be.) És az országra nézve csak olyan átalakulás lehet üdvös, mely az ellenzék irányával megegyezik,³ és minden párt, amely nem ezt az irányt követi, haladásellenes, ezért meg kell buktatni. Emlékezzünk arra, milyen agresszívan támadták Tisza Istvánt a függetlenségiiek, amikor az obstrukciót kétszer is leverte. Tetten érhető itt a kurucos gondolkodás sematizmusa: minél ellenzékibb valaki, annál igazibb magyar. (Ezt a szerepet a neoliberaisok veszik át, és képviselik mind a mai napig olyannyira, hogy még a demokratikus választások eredményeit is kétségbe vonják, amikor – azonnali – idő előtti választásokat követelnek.) Pedig a konzervatív oldalon olyan tehetségek állottak a humanizmus és az erkölcsi magatartás magaslatain, mint Dessewffy Aurél, Wesselényi Miklós vagy Széchenyi István. Hadd illusztráljam fenti megállapításaimat egyetlen példával. A közfelfogás szerint a bécsi kormányzat túlzó központosító és alkotmánysértő törekvéseivel szemben csak a vármegye tudott sikeresen fellépni. Valóban, a vármegye a közéleti küzdelmek iskolája volt, ahonnan számos kiváló politikus került ki, akik aztán a parlamentben mutatták meg tehetségüket. Ugyanakkor a vármegye volt a politikai szenvedélyek gyűjtőhelye, amely a nemzetiségi izgatásokra a legalkalmasabb terepnek bizonyult, nem beszélve a sógor-koma rendszerről, amely a korrupció melegágyává tette a közéletet. Kossuth a vármegyét „mint a nemzet eredeti típusát dicsóítja, a nemzeti önállóság és autonómia történeti megszemélyesítőjét” a centralistákkal (Eötvös József, Szalay László) szemben. Eredmény: meghátráltak a liberális párt vármegyebarát (autonomisták) többsége előtt. Ők, a liberálisok ugyanis a vármegye szerepét nem liberális alapon nézték, hanem azt, hogy a vármegye a központi hatalommal szemben a politikai függetlenséget, vagyis a kormányzat ellenzékét képviselte.⁴

A közigazgatás rendezésének kérdése sokáig foglalkoztatta a parlamentet. 1891 márciusában gróf Szapáry Gyula miniszterelnök benyújtotta a közigazgatás államosításáról szóló törvényjavaslatot, amely nem volt más, mint a várme-

3 Uo. 115.

4 Uo. 121.

gyei rendszer átalakítása. Több álláspont ütközött egymással, közülük a legkívánatosabb az elfogadásra Grünwald Béla Zólyom vármegye egykori alispánjáié volt. Ő jól ismerte a Felvidéket, annak nemzetiségi viszonyait. Álláspontja volt, hogy a magyar fejlődés kerékkötői a közigazgatás bajai s a rossz közigazgatás miatt veszítette el a magyar állam a tekintélyét a nemzetiségek előtt. „A vármegye nem közigazgatott, hanem politizált, s ez volt a helyzet és a közviszonyok jellemző fokmérője. Csak természetes volt, hogy mindaz, ami a vármegyei önkormányzat organizmusát ily irányú működésbe hozta, nem vezethetett jó eredményre.”⁵ Egy modern, jól működő közigazgatási rendszerben a nemzeti igények kielégítése is könnyebb lett volna anélkül, hogy a magyar érdekek komolyabb sérelmet szenvedtek volna. Grünwald Béla szerint „a magyar nemzet missziója s legmagasabb célja: fenntartani magát uralkodó elemként az önálló magyar államban. Ez a misszió, mely nem oly fényes ugyan, mint Európa nagy nemzetéi, de ránk nézve a legnagyobb, mert a magyar állam bukása a mi bukásunk, melyből nem emelkedhetünk fel soha többé. A magyar állam fennállása ránk nézve az élet, bukása a halál, melyből nincs feltámadás.”⁶ Legfontosabb feladat tehát az állam fenntartása, ez nemzeti függetlenségünk kritériuma. És minden erőt a nemzet szolgálatába kell állítani. Ebből következően Grünwald sem a magyarosítást, sem az asszimilációt nem tartotta ördögtől valónak. Szerinte ugyanis a magyarokból hiányzik a sovinizmus, ezért is támogatta a közigazgatás államosítását (elejét véve a nemzetiségek izgatási mozgalmainak, melyekhez távol a központtól, a vármegyék adták a muníciót) és az állami közoktatást. Ezt az eszközt a magyarok évtizedeken keresztül nem aknázták ki. Szekfű Gyula felfogása szerint sem lehetett összeegyeztetni a liberalizmus elveit a vármegyei rendszerrel. A magyar liberalizmus az 1840-es években speciálisan magyar radikalizmus volt, elsősorban közjogi vonatkozású kérdésekben, a nemzeti aspirációkhoz kapcsolódóan. Tehát a liberalizmus nem elvekben, hanem konkrét közjogi programokban nyilvánult meg. És a magyar közvélemény báró Kemény Zsigmond szerint bálványozta a radikalizmust. Amely ugyan nem állított túlzott követeléseket a nemzet elé, de azokat radikális hangon, „lobogó lelkesedéssel mondja el” az ellenzék, amely „lángoszloppá nőtt”.⁷

Az első nemzedék álmának beteljesülése a 48-as törvényhozás (áprilisi törvények, annak nemzeti és liberális elemei). A magyar szabadság liberális talajon született, igaz, hogy a magyar függetlenséget biztosító törvények csak a kiegyezés után léphettek érvényre, s csak korlátozottan. Mindenesetre a szabadságjogok által növekedett a magyarság kulturális súlya a térségben. S ha ügyesebb, önzetlenebb, diplomatikusabb módon szervezik meg az oktatás, a művelődés, az egészségügy és más területek fellendítését, akkor a nemzetiségeket is

5 Horánszky Lajos: *Tisza István és kora*. Első kötet. Sajtó alá rendezte Horánszky Nándor. Budapest, [1994], Tellér, 163.

6 Grünwald Béla: *A Felvidék*. Politikai tanulmány. Pozsony, 2011, Kalligram, 21.

7 Uo. 125.

megnyerik az ügynek anélkül, hogy e területek magyar nemzeti jellege elveszett volna.

A nemzeti szuverenitás szempontjából alapvető kérdés volt a magyar lakosság többségét kitevő nemzetiségek helyzetének alakulása. A 48-as törvények a nemzetiségek viszonyát nem rendezte, s ez végzetesnek bizonyult a magyar szabadságharc végkimenetele szempontjából. Nemcsak az első, de a második és harmadik liberális nemzedék sem tudott ezzel a kérdéssel mit kezdeni. A nemzetiségi kérdés megoldatlan maradt egészen a trianoni katasztróáig. Pedig megszületett az 1868. évi 44. törvénycikk a nemzetiségek egyenjogúsításáról, Eötvös József és Deák Ferenc munkája. Kiinduló passzusa: Magyarország polgárai „politikai tekintetben egy nemzetet képeznek, az oszthatatlan egységes magyar nemzetet”, amelynek minden polgár – nemzetiségétől függetlenül – egyenjogú tagja. A községi és egyházi életben, a törvényhatóságoknál, az alsóbb fokú bíróságoknál, a kultúra területén ugyanolyan jogok illetik őket, mint a magyarokat. Ennek ellenére a képviselőház nemzetiségi tagjai kezdettől fogva elutasították és hevesen támadták a javaslatot, elsősorban az egységes politikai nemzetre vonatkozó passzust. Így a két nagy többséggel elfogadott törvény (1867: 12., 1868: 44.) ellen a magyar parlamentben és a közéletben folyamatos harc folyt. Pedig akkor ez Európa egyik legliberálisabb nemzetiségi törvénye volt!

A XIX. század utolsó harmadában követelések és izgatások sora jellemezte a honi nemzetiségek mozgalmait. A nemzet magára maradt, mert számosan voltak a magyarok ellenségei (szerbek, horvátok, szlovákok, románok, Habsburgok, majd Európa nagyhatalmai). Magyarországnak nem sikerült igazi szövetségest találnia. A kudarc törvényszerű volt. Pedig – ezt Tisza István állapította meg a parlamentben – a sokat támadott magyar nemzetiségi politika elégtételt kapott a háborúban, még az oláhok esetében is, mert a magyarországi nemzetiségek szépen helytálltak Magyarország mellett, nem úgy az osztrák hadseregben harcoló csehek vagy ruténok. Vajon ezeknek a háborús éveknek a közös erőfeszítései szertefoszlatták-e a magyar zsarnokságról, a nemzetiségek elnyomásáról szóló külföldi propagandát? Sajnos, Trianon adta meg erre a kérdésre a választ.

A Monarchia fennmaradása és nagyhatalmi állása Tisza István szerint a kis államoknak is létérdekük, de csak addig, amíg a magyar nemzet politikai súlya biztosítva van, máskülönben a szlávásra alapított föderalizmus automatikusan az expanzív törekvéseket segíti elő, s így a Monarchia saját sírját ássa meg. Tisza itt nyilvánvalóan Ferenc Ferdinánd magyarellenes föderalisztikus terveire utalt, de hogy valóban helyes következtetéseket von le belőle, azt a magyarországi nemzetiségek mozgalmi, sérelmei kétségessé teszik. Tisza szerint az egyetértés, a békeség és a testvéri viszony érdekében mindent meg kell nekik adni, ami megilleti őket, s ami a magyar állam nemzeti jellegével összeegyeztethető! Szinte minden magyar politikai hatalmi tényező, sőt a mértékadó értelmiség is abban a hitben él ekkor, hogy a nemzetiségeink mindent megkaptak, s amit

ezen felül követelnek és sérelmeznek, az túlmegy a lojalitás határán, s az izgatás, az agitáció körébe tartozik.

Felvetődik a kérdés: követhetett-e más utat a magyar politikai vezetés? Vajon elkerülhető lett volna a trianoni katasztrófa, ha Magyarország radikálisabban nyúl a nemzetiségi kérdéshez, és mondjuk a gyakorlatba is átülteti a ma is sok szempontból korszerűnek tekinthető nemzetiségi törvényt? A nemzetiségek követhettek-e más utat, kereshették-e a magyarokkal való egyetértést? Nehezebb lett volna megszegni a törvényt (a magyaroknak), ha maguk a nemzetiségek is elfogadják azt? (Az összes nemzetiségi képviselő az 1868: XLIV. törvény ellen foglalt állást.) Igazat adhatunk-e Gratz Gusztávnak, aki azt írja, ha Magyarországnak sikerült volna a nemzetiségekkel megegyezni, akkor talán megkockáztathattuk volna az Ausztriától való elszakadást? Megalapozott-e az a nézet, miszerint ha a Monarchiában élő összes nemzet aspirációi megvalósultak volna, nemcsak a Monarchia bomlik fel, hanem a nemzetek is szembekerülnek egymással? (A nemzetiségi mozgalmak nyugatról komoly támogatásban részesültek, elég, ha Seton Watsonra gondolunk.) Vagyis azért nem lehetett támogatni egyértelműen a nemzetiségeket, nehogy megakadályozzák a Monarchia szét hullását? Számos olyan kérdés, amelyre ma nehéz egzakt választ adni, de a dilemmák mélyére engednek hatolni.

A magyarországi politikai elit magatartását illusztrálandó álljon itt néhány jellemző epizód: a dualizmuskori magyar parlament egyik ülésén, amikor a nemzetiségi kérdés volt terítéken, az alábbi közbeszólások hangoztak el a szónoklatok közben: *tanuljanak meg magyarul* (a nemzetiségi tisztviselők); *menjenek Romániába a saját színeikkel!* (egy-egy román képviselő a magyar képviselőházban saját nemzeti viseletükhöz román nemzeti szalagot tűztek), a közigazgatási hatóságok ezt izgatásnak tekintették és üldözték; *a román nem nemzet, csak nemzetiség* (kiáltotta be Ugron Zoltán); *ez nem nemzetiségi sérelem* (Batthyány Tivadar); *menjen Oláhországba, ha nem tud magyarul* (Batthyány Tivadar közbeszólása, amikor a román képviselő szónoklatában azt merete mondani, hogy a helyi tisztviselő ismerje annak a népnek a nyelvét, ahol él); *elég hiba volt meghozni!* (mármint az 1868: XLIV. törvényt – egy hang a jobboldalon).

Játsszunk el azzal a gondolattal, hogy Tisza István túléli a háború befejezését. Mi történhetett volna akkor? Ő is végignézi – Károlyihoz hasonlóan – Magyarország fokozatos megszállását, végzetes összeomlását? Vagy cselekvésre szánja el magát? Egy Tiszához hasonló politikus nem fegyverzi le a hazatérő katonákat, nem hangzik el a hírhedt mondás („nem akarok többé katonát látni”), Mackensent nem adjuk át az antantnak, és végül mindennek betetőzéseként nem engedjük a betörni készülő cseh, román és szerb csapatokat az országba, mert létezik magyar hadsereg. Nem következik be az a katasztrófális tény, hogy az 1919. január 18-án megkezdődött béketárgyalások idejére ellenséges csapatok veszik körül a magyar földet... vagyis a tárgyalások idején mi, magyarok letünk volna továbbra is birtokon belül. Ennélfogva a békefeltételek súlyosságú-

kat tekintve enyhébbek lettek volna, kisebb lett volna a területvesztés, ami valószínűleg azt jelentette volna, hogy a határ menti színmagyar területek megmaradtak volna. (Ilyen vélemények a szövetségesek körében is jelen voltak.) Ehhez egy olyan politikai személyiségre és garnitúrára lett volna szükség, aki és amely nem az antantnak akar mindenáron megfelelni, hanem minden erejével a nemzeti érdekeket szolgálja, a magyar szabadság oldalára áll. A *8 Órai Újság* egyik vezércikkében megállapítja, hogy Tisza halála óta politikusainknak kedvelt feltevése volt az alábbi sztereotip kérdés: „Ha Tisza István ma élne?” Az 1920-as években minden politikai tábor Tiszára hivatkozik, vele példálózik, még hajdani ellenfelei is, s mindenki Tisza Istvánnal „igazolja önmagát”. Vagyis Tisza – minden korábbi meghasonlás és ellene elkövetett szellemi és fizikai támadás ellenére – elvitathatatlan tekintéllyé vált. Felteszik a kérdést (1922-ben): minő politikát csinált volna akkor Tisza, ha a bizonytalan és zűrzavaros időkben – 1918 novemberétől 1919 decemberéig – a magyar politikai élet mértékadó szereplője? Ebben az értelemben hívei és ellenfelei egyaránt idézik a nagy halott emlékét, s remélik, Tisza István szelleme meg fog jelenni. Egyelőre azonban „csak hazajáró lelke”, de nem „szelleme” a magyar politikának.⁸ Sajnos, ma sem! „Soha olyan elszánt erővel magyar ember nem harcolt nemzete létérdekeiért, mint ő; soha anya gondosabban nem virrasztott beteg gyermeke ágyánál, mint ahogy Tisza István leste nemzetének minden szíve dobbanását. [...] Tisza mint a nemzet ügyének mártírja halt meg, és vele együtt pusztult oda nemzet, ország, trón, a Monarchia és ezer év dicsősége”⁹ – mondta emlékező beszédében Bethlen István miniszterelnök. A magyarok mindenekelőtt független nemzeti életet akarnak élni – a többi mesterségesen létrehozott új államhoz hasonlóan! És mit hoz a jövő? A Monarchiát szétdarabolták, történelmi hivatását már nem tölthette be. De hogy idejutott, abban jelentős része volt a Habsburgok kiábrándítóan cinikus nagyhatalmi szerepének, valamint a magyar parlamenti és azon kívüli elitnek és az őket kiszolgáló liberális sajtónak.

Trianon után a kérdés így vetődik fel minden felelős tényező előtt: vagy rab nemzet leszünk, más, hatalmas nemzetektől függve (ez 1945-ben következett be), vagy belekényszerülünk a velünk ellenséges kis nemzetekkel együtt egy olyan államalakulatba, amely elsorvasztja a Kárpát-medencei magyarságot... vagy képesek leszünk saját lábunkra állni, hogy Magyarországot „újból tekintélyes, másoktól tisztelt állammá”, emelkedő nemzeté tegyük. Utóbbi nehéz kísérlete folyik napjainkban is.

Az első világháborút lezáró békék, benne a trianoni békediktátum a romlás felé vitték Európát. Berzeviczy Albert 1926-ban az alábbi jóvendölést teszi: „Az egész európai világ megcsömörlött azoktól a lelkiismeretlen ámításoktól, melyek évek sora óta soká, minden ellentmondást erőszakosan elnémítva, viszik

8 *8 órai Újság*, 1922. január 4., 1.

9 Bethlen István gróf ünnepi beszéde a Tisza-emlékserleg lakomán 1926. április 22-én, *Tisza-Évkönyv*, 1926-1927.

egész Európát a romlás felé, s ezért szomjúhozza már az igazságot.”¹⁰ Vajon nem ugyanennek a folyamatnak lehetünk tanúi ma is? Európa ismét a romlás felé halad. Mert a „trianoni utat” követi. A háború és a háború utáni béke tartósan megrontotta az európai légkört, nem érvényesült a végelszámolásban a bölcsesség, a mérséklet, a szeretet, ehelyett a nemzetek egymás iránti gyűlölete, a marakodás, a manipulációk, az ámtítások és hazugságok áradata öntötte el őket, Wilson 14 pontjával együtt. Ámtítás volt a háborús bűnösséget egyetlen nemzet fejére olvasni; ámtítás volt, amit a legyőzötteknek ígértek (Millerand-levél), hogy majd kiigazítják a határokat, és a kisebbségek jogait betartják; ámtítás volt az általános lefegyverzés, mert csak a legyőzötteket fegyverezték le (eredménye az elsónél is drámaibb háborús katasztrófa). Ámtítás volt az egész európai világrénd, mert ismét a népek közötti gyűlölködés magvait hintették el. És ezen ámtítások rendszerébe beleillik az a rágalomhadjárat, amely más eszközökkel és módszerekkel ma is folyik Magyarország ellen. Mintha Európa és a világ demokráciáit a kis Magyarország fenyegetné. Éppen ma, a mai európai folyamatok és fejlemények fényében igazolódik be Tisza István igazsága. Akkor Tisza Istvánnal a magyar nemzeti gondolat is elbukott. Mert nem jött létre a nemzeti egység 1918–19-ben (sem).

A háború győztesesei becsapták a kis nemzeteket, mert egy olyan liberális Európát hirdettek meg, ahol csak az érvényesülhet, aki a liberális ideológiát és a liberális megoldásokat fogadja el. Aki a keresztény nemzeti vonalra tér, azt félreállítják, a kulturált európai nemzetek sorából kiiktatják. Eszközük: a nacionalizmus, a fasizmus és az antiszemizmus vádja. Miként ma is a balliberális világ ezekkel a módszerekkel próbálja belekényszeríteni saját zubbonyába a renitens országokat és politikusokat. Gazdasági érdekektől vezérelve.

Európa közvéleménye tájékozatlan volt a világháború kitörésével, az 1914. június-júliusi eseményekkel kapcsolatban. Azt gondolták, hogy Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolását követően a Monarchia és Szerbia között kirobbant konfliktus helyi jellegű marad, és rövid idő alatt békés úton megoldódik. A korabeli francia lapokban még a július 23-ai, Szerbiának küldött hadüzenet is kis helyet foglalt el. Mindez azt a feltételezést támasztja alá, hogy a hadüzenetet nem a nagy háború előjeleként értelmezték, csak miután Oroszország július 29-30-án teljes mozgósítást rendelt el, vált elkerülhetlenné a konfliktus. Közben folyt a propaganda Németország ellen, amelyet a franciák egyre gyűlöltebbé akartak tenni, az osztrák külpolitika vezetőivel nem tartottak őszinte kapcsolatot, a magyarokat pedig „úgy állították be, mint háborúra szomjazó vad, kötekedő népet”.¹¹ A francia sajtó Magyarországot a háború fő okozójának állí-

10 Berzeviczy Albert, az Országos Tisza István-emlékbizottság és a Tisza István-társaskör elnökének beszéde, 1926. október 31. *Tisza-Évkönyv*, 1926–1927, 31–32.

11 Kuncz Aladár: *Fekete kolostor*. Feljegyzések a francia internáltságából. Propagandakiadás. Budapest, [1931], Athenaeum, I. köt., 44.

totta be, Tisza grófot pedig II. Vilmos legfőbb cinkosának. A franciák érdeke: meggyőzni a közvéleményt, hogy a németek mellett a magyarok az igazi imperialista agresszorok. Magyarországot tudatosan belesodorták a végzetébe: ha kitart Németország mellett, megmarad a becsülete, de sorsa megpecsételődik. Akár győz, akár veszít, jóra nem számíthat. (Románia becsületét elveszítette – szövetségi hűségét sosem tartotta meg –, de helyette mindent megnyert.) Magyarország becsülete megmaradt legalább, de nem ment sokra vele, mert a világ számára ez nem (volt) érték. Magyarország elszigetelődött, s csak a két háború közötti időszakban tudott belőle kikerülni. A magyarok egy olyan Ausztria mellett is végig kitartottak, melynek nemzetiségei felléptek országunk ellen, majd maguk az osztrákok is ellenségesen viselkedtek a mellettük kitartó magyarokkal szemben. A magyarságnak ez az áldozatvállalása hiábavalónak bizonyult. (A mai liberális osztrák és európai politika mindezt utólag is igazolja.)

Wilson elnök 1917. április 6-án bejelentette, az Amerikai Egyesült Államok belép a háborúba „a nyugati civilizáció és a demokrácia védelmében”. Az USA erélyessége és katonai potenciálja megváltoztatta a háború menetét. Wilson elnöknek a világ népeihez intézett felhívása mindenkit bizakodóvá tett, nemcsak a magyar politikusokat. Érdemtelenül! Mert az egész wilsonizmus hamis volt, s mert a győzők nem törekedtek méltányos békeszerzésre. Az USA belépésével csak a hadviselők száma gyarapodott, megnyújtotta a háború borzalmait, s eldöntötte a háború sorsát. Wilson békeígéretei a forradalmakat siettették és a lelki összeomlást, mert „egyszerűen csalogatásnak, szédítésnek bizonyultak, s nem voltak egyebek [. . .], mint a győzelmesen elővonuló antant-hadseregnek a szellemi tankjai”.¹² Ez az etikátlan magatartás (mert illúziókat gerjesztett, főleg a magyarokban) félrevezette a magyar ügyet képviselő párizsi delegációt is.

Az európai műveltség, az európai kultúra örökösei gyászosan leszerpeltek humanizmusból. Ez a magatartás napjainkban teljes létjogosultságot kapott: Európa többé nem az, ami a világháború előtt volt! A demokrata Európa ma már csupán ábránd! Európa humanizmusból és demokráciából megbukott. A franciák magatartásán látszott ez legélesebben (a trianoni tárgyalásokon is): a végletekig elszántak voltak ellenségeikkel, főleg Németországgal és Magyarországgal szemben. Gyűlöletük minden korláton áttört – írja Kuncz Aladár. A francia elnökről szólván is érdekes megállapításokat tesz az író. Clemenceau szelleme járta be az 1918–20-as évek Európáját, ahol a nagy szövetségesek szinte minden kérést, követelést teljesítettek, amely román, cseh és szerb részről érkezett hozzájuk. Olyan békét konstruáltak, amely elsősorban a francia gloire-t erősítette, emelte még magasabbra. Így teremtették meg Csehszlovákiát, Jugoszláviát és Nagy-Romániát, melyet a humanizmus hatalmas tettének hirdettek. Mindez alapvetően sértette Magyarország szuverenitását. Hogyan jellemzi Kuncz Aladár – aki mellesleg a francia kultúra nagy rajongója, a francia szellem híve volt – Clemenceau-t? „Szemünkben ez az aggastyán a vak gyűlöletnek, a véreng-

12 Uo. II. 208.

ző vágnak megtestesülése volt, aki szív és lélek nélkül csak a bosszú és pusztítás művének él.”¹³ Bölcs dolog volt-e nemzetek, emberek milliói feletti korlátlan rendelkezést egy olyan emberre (Clemenceau-ra), oly grémiumra (Négyek Tanácsára) bízni, melynek tagjai befolyásoltattak olyan politikai figurák (Masaryk, Beneš, Pasics, Brătianu) által, akik kizárólag saját önző érdekeiket nézték, s nem törődtek azzal, hogy mi történik azon milliókkal, akiket erőszakkal elszakítottak otthonaiktól, azáltal, hogy önkényesen húzták meg az országhatárokat. Tényleg úgy gondolták ezek a „humanisták”, hogy a jog maga az antant és Franciaország, a bűnt pedig kizárólag Németország és Magyarország képviseli? (A Habsburg Birodalomból szocialistává vedlett Ausztriához kegyesek voltak a győztesek, ezért az elveszített tartományokért kárpótolták Nyugat-Magyarországgal.)

A világháborút követően kitört forradalmak, köztük is elsősorban a magyar 1918-as, ún. őszirózsás, majd az 1919-es kommunista diktatúra illúziót keltettek az emberekben: el akarták hitetni velük, hogyha kikiáltják a forradalmat, ha megölik Tiszát, a „háború fő okozóját”, és az akkori Európának tetsző kormányformát hoznak létre, akkor már nem őket terhelik a múlt bűnei, s talán nem állítják Magyarországot a vádlottak padjára Versailles-ban. Ennek az illúzióknak katasztrofális eredménye lett: minden oldalról ellenséges csapatok törtek az országba. Magyarország még a versailles-i tárgyalások befejezése előtt elveszítette integritását és függetlenségét!

Vajon a két forradalom (1918-ban és 19-ben) milyen szerepet játszott a döntések során? A padovai fegyverszünet után (1918. november 3.) a magyar csapatok fegyelmezetten (fegyvereikkel együtt) érkeztek vissza Magyarországra. Olyan erőt képviseltek, mellyel sikerrel vehették volna fel a harcot a minden oldalról betörő ellenséggel szemben. Mielőtt hazaérkeznének az olasz harcterről, Ausztriában a helyi hatóságok többször is le akarják fegyverezni őket, a magyar katonák azonban nem hajlandók megválni fegyvereiktől. S aztán megérkeznek a katonavonatok az itthoni vasútállomásokra. És mi történik? A Károlyi Mihály-vezette kormány utasítására elveszik tőlük a fegyvereiket, letépi rangjelzéseiket. A hazaérkező katonák emberibb fogadtatást vártak. „Mindezek helyett forradalom várta itthon őket, a legcsábítóbb jelszóval, hogy ‘nem akarok többé katonát látni’. Biztatásra dobták el a fegyvert, itthoni vezérek lázították fel őket az igénytelenség ellen, ők fújták meg a riadót a rombolásra, és a világ-békét ígérték nekik, pedig a volt katonák kevesebbel is beérték volna. Senki se használta föl nálunk a béke és a jövő érdekében a frontoktól megszabadult emberek szerénységét... Nem hitték el, hogy legyőztek bennünket. Azt hitték, hogy a béke győzött.”¹⁴

A területi integritásról egyes történészek azt állítják, Kun Béla soha nem gondolta azt, hogy Erdélyről le kell mondanunk. Ez az állítás természetesen a tények tudatos meghamisítása. Kun Béla és Garbai Sándor ugyanis az első Vix-

13 Uo. II. 168.

14 Papp Jenő: *A mai Magyarország erkölcsrajza. Korunk kritikája, 1918–1933.* Budapest, 1934, Káldor, 15.

jegyzék után kijelentették, hogy „a magyarországi tanácsköztársaság nem a területi integritás elvének alapján áll, de a területi kérdéseknek az imperialista hódítás alapján való megoldását ellenzi”.¹⁵ Ez a kijelentés elsősorban a győztes szövetséges hatalmaknak szólt, remélvén, hogy meghívják a tanácskormányt a trianoni tárgyalóasztalhoz. És hogyan gondolkodik erről a kérdésről gróf Károlyi Mihály? Idézzünk a *Népszava* egyik vezércikkéből egy igen érdekes Károlyi megállapítást: „Ha Magyarország részei között nincsenek vámhatárok, akkor a magyar gazdasági élet jövője szempontjából mindegy, hogy Erdély bányái, Észak-Magyarország gyárai olyan vidéken vannak-e, amelyen a közigazgatás magyar vagy román, vagy szlovák nyelven folyik. Gazdasági életünket csak akkor fenyegeti veszély, ha Magyarország egyes részeit vámhatárokkal vágják el tőlünk. [...] A területi integritás elve, amely gazdasági egységet jelent, csak addig érvényes a számunkra, amíg nem jön összeütközésbe az önrendelkező joggal.”¹⁶ Károlyi a fenti vezércikkben felvázolta „az egyedüli lehetséges külpolitikát”. Azt írja, hogy Magyarország csak úgy boldogulhat, ha olyan társadalmi rend bontakozik ki (értsd rajta a szocializmust) Európa-szerte, ahol a régi országhatároknak nem lesz jelentőségük. (Európának vagy száz évet kellett erre várnia, de ma sem érzi azt a magyar, hogy a Tátra fái vagy a Felvidék gyárai ugyanúgy a magyaroké is, mint a szlovákoké.) Amikor 1919-ben Károlyi lelki határokról beszél, bele sem gondol abba (ahhoz némi politikai látásmódra volna szükség, nem elég az ambíció!), hogy kiszolgáltatott helyzetbe kerül a Kárpát-medencei magyarság nagyobbik része. Károlyi Mihály felfogása arról, hogy a határoknak csak ott van jelentőségük, ahol vámhatárok vannak, „ahol a határok a politikai elnyomás határait jelentik” – teljes naivitás és abszurditás. Ez utóbbi állítása összeeseng a tanácskormány felfogásával. A területi integritás elvét, annak működését leszűkíti egy gazdasági egységre. A világ, benne Európa, a mai napig nem jutott el olyan erkölcsi magaslatra, ahol az egymásra utalt népek problémáit – benne a területi kérdéseket – az együttműködés, az egymás megértése elvének figyelembevételével oldaná meg.

A nemzeti szuverenitás szempontjából alapvető kérdés: volt-e része Károlyinak és a Kun Béla vezette terrorállamnak abban, hogy a magyarok nélkül határozták meg az új határokat? A válasz egyértelmű: Igen! Az még érthető, hogy a lakossággal szemben véres terrort alkalmazó tanácskormányt nem hívták meg Versailles-ba. No de a béketárgyalások, benne a nagy Trianon-kastélyban zajlók már január 18-án megkezdődtek. Ekkor Magyarországon (nép)köztársaság volt, s a békét hirdető és a szövetséges hatalmak kedvében járó, a barátságukat elnyerni óhajtó Károlyi Mihály volt az elnök. Ő sem volt számukra szalonképes, tárgyalóképes? Ha őt meghívják – aki az integritás alapján(?) állt –, talán elkerülhette volna Magyarország a vörös terror uralmát. A győzteseknek ebben is nagy

15 Raffay Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal...* Budapest, 1990, Tornado Danenija, 100.

16 *Népszava*, 1919. január 2.

a felelősségük, s abban is, hogy ártatlan emberek százait végezte ki a tanácskormány csak azért, mert nem óhajtották a vörös uralmat. Miért nem volt tényező Károlyi Mihály a szövetségeseknek? Ő minden politikai lépésére nagyon vigyázott. Arra is képes volt (bizonyítandó lojalitását az antanttal), hogy támogassa – a vasútvonalak rendelkezésre bocsátásával – az akkor még magyar fennhatóságú Gyulafehérvárra siető románokat abban, hogy kikiáltsák 1918. december 1-jén Erdély Romániához csatolását. A győzteseket az ilyen lépések sem győzték meg arról, hogy Károlyi az ő emberük? (Megérne egy kutatást ennek a feltárása.)

Sajnos, azt is le kell szögezni: Károlyi Mihály nem volt Masaryk képességű politikus. Károlyi sokat nem tett az ország megmentéséért. Elegendő a hadsereg felosztatását érvül felhozni. Ezt ő maga is érezte, hiszen 1919 januárjában megbízta Stromfeld Aurélt, hogy szervezze meg a honvédelmet. Ez több szempontból is késedelmes lépés volt. A románok ekkor már Erdélyben vannak, s védelem hiányában megállíthatatlannak tűnt a támadásuk. Rövid kormányzati működése alatt Károlyi Mihály többet ártott a magyar ügynek, mint amilyen hasznot hozott a demokratikusnak mondott működése.

Thomas G. Masaryk viszont mindent megmozgatott célja elérése, Csehszlovákia létrehozása érdekében. A háború alatt bejárta szinte az egész világot: Franciaországban, Angliában hirdette a csehszlovák ügy fontosságát, irodákat állított fel (Párizs volt a központjuk), tömegesen adott ki propagandafüzeteket Franciaországban, Angliában, az USA-ban, a legmagasabb szinten tárgyalt államfőkkel, politikusokkal, katonai vezetőkkel. Elment a polgárháborús Oroszországba, hogy hazahozza a cseh légiót (Vlagyivosztokon keresztül haza is hozta). Az USA fontosabb városait végiglátogatta, régi személyes ismeretségeit felújította, összeköttetésbe került befolyásos újságírókkal, publicistákkal. Számos klubot, egyesületet látogatott meg, több politikai irányzat képviselőivel találkozott, parlamenti képviselőkkel, szenátorokkal, a szenátus külügyi bizottságának elnökével, a kormány tagjaival, minisztériumok hivatalnokaival, és felolvasásokat tartott. Mindenki fogadta őt. Megismerkedett Wilson elnökkel és a hírhedt House ezredessel. Óriási előnyt biztosított a csehszlovák ügynek, hogy Masaryk kapcsolatban állt a béketárgyalások előkészítő bizottságával. A bizottság elnöke számára emlékiratot és más egyéb anyagokat készített. Összeköttetésben állt minden fontos amerikai intézménnyel és szervezettel, bankok vezéreivel, pénzügyi körökkel. Felkereste a chicagói és a Harvard egyetemet, elnökökkel, történészekkel tárgyalt. Természetesen az amerikai zsidóság is nagy erkölcsi és anyagi támogatásban részesítette Masarykot, többek között a New York-i cionisták. Masaryk propagandakörútjai sikeresek voltak, kormányzati tényezőket, politikai személyiségeket sikerült a csehszlovák ügynek megnyernie. A sajtót is – amely az amerikai zsidóság befolyása alatt állt – maga mellé állította, s természetesen a francia, angol, olasz, japán, belga, orosz stb. követségeket is. Mindezt Masaryk „demokratikus propagandának” nevezte,¹⁷

17 Thomas G. Masaryk: *A világforradalom. Emlékek, gondolatok, 1914–1918*. Praha, 1928, Orbis Kiadó.

nem zavartatva attól, hogy a hamisítások és hazugságok áradatát zúdította partnereire. Hatalmas munkát végzett, melynek eredménye: 1918 tavaszára sikerült meggyőznie a győztes államokat arról, hogy a háború fő célja Közép- és Kelet-Európa politikai helyzetének gyökeres megváltoztatása, az ő szavaival: az elnyomott nemzetek felszabadítása. A csehek tehát a maguk útját járták, következetesen. A magyarok – mint oly sokszor – nem a maguk útját járták, hanem másokét. Azokét, akiknek érdekük volt, hogy ne higgyenek a Tisza Istvánokban. És a nemzet „rohant” a forradalmak útján a nagy katasztrófa felé.

A két háború közötti két évtizedet a magyar nemzet legfényesebb korszakai közé sorolhatnánk, ha a nemzetközi viszonyok, a megcsonkítottság nem olyan szövetségesek karjaiba kényszerítik Magyarországot, akik korántsem önzetlenül „segítették” az ország revíziós törekvéseit. Kevés kis nemzet állt volna fel néhány év alatt abból a taglóütésből, ami a magyarságot érte 1920. június 4-én. Magyarország 1944. március 19-ei német megszállása egyértelművé tette volna már jóval korábban az ország vezetői előtt, hogy mit várhat a magyar politika egy ilyen szövetségéstől. Igaz, voltak próbálkozások (Teleki Pál, Kállay Miklós), de ezek sajnos még mielőtt kibontakoztak volna, hamvába holtak. Bár meg kell állapítani, hogy Kállay Miklós (aki gyűlölte a nácikat) miniszterelnöksége idején egyértelműen az angolszász orientációban bízott, de a kiugrás sikertelen volt. A szövetségesek nem tartották annyira fontosnak Magyarország szerepét. 1944 februárjában (egy hónappal a német megszállás előtt) Bethlen István javasolta, kössenek különbékét a Szovjetunióval. Ha ez sikerül, a magyar függetlenség ügye reményteljesebb lehetett volna?

És következett a nemzet második Trianonja, az 1947-es párizsi békeszerződés, amely annak esélyét is nullára redukálta, hogy a magyarok az európai fősodorba kerüljenek, s ne a szovjet birodalom befolyása alá. Volt három olyan esztendő (1945–47), amelyet honi történészeink, szociológusaink úgy aposztrofálnak, mintha a magyaroknak ekkor még némi esélyük lett volna a bolsevik típusú társadalomszerkezet helyett egy polgári típusú társadalom kiépítésére. „Különbelen is a Kádár-korszak legitimitációja arról szól, hogy nem kell nekünk intézményesült demokrácia, mint Nyugat-Európában, mert amúgy sincsenek demokratikus hagyományaink. A másik érvük, amit még ma is hangoztatnak, hogy a fasizmus is választásokkal jutott hatalomra Németországban, tehát a demokrácia sem követendő, a demokráciát magát lejáratták. Itt, sajnos, összekeverték a dolgokat, Németországban ugyanis 1933 júniusában Hitler betiltotta a politikai pártok működését, bevezette a statáriumot és a sajtócenzúrát, és letartóztalt 2500 politikust, szociáldemokratákat és kommunistákat. Tehát nem volt ellenzék, a nácik egyedül meneteltek.”¹⁸ Annak semmi esélye nem volt tehát, hogy a háború előtti polgári létformát megőrizzük, hiszen az országot Európa leg-

18 Interjú Simon János szociológussal. Budapest, Svejks söröző, 2013. február 4.

nagyobb hadserege, a világ egyik legmilitánsabb birodalma tartotta megszállva. Ezért a régi polgári világ felszámolása (üldözések, koncepciók perek, bebörtönzések, a félelem légköre) már 1945-ben megkezdődik, és 47–48-ra totálisan kiépítetik a diktatúrát a kommunisták. S bár volt egy komoly próbálkozás a szuverenitás visszaszerzésére, a művelt világ nem sietett a magyarok megsegítésére. 1956 kísérlet maradt. De fénylő kísérlet. Ám a magyar függetlenség ügye évtizedekre be lett fagyasztva.

Elérkeztünk a 80–90-es évek fordulójához, az ún. rendszerváltozás éveibe. Remények és lelkesedések születtek a magyar szívekben az 1988–94 közötti években. Függetlenséget és szabadságot kiáltottunk. Azt hittük, hogy a magyar nemzet eljutott a függetlenség és a szabadság hön áhított állapotába. Nem ismertük Széchenyi István józan figyelmeztetését: *Külső hatalomtól független nép még nem feltétlenül szabad*. Kijutottunk a kommunizmus csapdájából, s bekerültünk a globális hatalmak csapdájába. A remény élményét hamarosan a csalódás, az elkeseredés légköre váltotta fel. Történtek mérsékelt kísérletek, hogy ebből a csapdahelyzetből kijussunk. Sikertelenül. 2010 óta valamivel nagyobb reménnyel indultunk a valóságosabb függetlenségünk irányába, de bizonyos elkötelezettségek azóta is figyelmeztetnek: ne akarjunk több szabadságot, mint ami megillet minket. Mert a nemzet valóban saját lábára szeretne végre állni, próbál szembeszállni a belső és külső, a magyar függetlenséget veszélyeztető erőkkel, több-kevesebb sikerrel. Inkább kevesebb, mert ma is, mint a XX. század történelme során oly sokszor, óvatosságra kényszerülnek az ország vezetői, akiknek figyelembe kell venniük (ezt mondják) a szövetségesek érdekeit. Ezt a küzdelmet most már a magyar emberek is világosabban látják. Ha nem az országot felvirágoztatni szándékozó erők kerekednek felül, ha a társadalom széles tömegei (a civilek) nem ismerik fel azt, hogy nem elég választásokat nyerni, nem elég néhányszor békemenetet szervezni, hanem ki kell határozottan állniuk a saját érdekeink mellett, s akár a regnáló és többnyire jó irányba haladó kormányoknak is értésére adni, ha letérnek a helyes útról. És a belső és külső ellentábor is határozottabban kell figyelmeztetni: Moszkva után nem lehetünk Brüsszel vagy az Amerikai Egyesült Államok akaratának a játékszere. Mert Magyarország most azon dilemma előtt áll: hogyan tudja nemzetstratégiai elképzeléseit megvalósítani egy olyan integrációs szervezetben, amely egyre jobban szeretne beavatkozni az országok belügyeibe.

Utószó helyett

Erich Fromm a német szociológus, pszichológus, pszichoanalitikus (Freud tanítványa) az egyén és a társadalom viszonyát vizsgálva kérdéseket tett fel: „Mit jelent a szabadság mint emberi tapasztalat? Vajon a szabadság utáni vágy az emberi természet veleszületett tulajdonsága? Akkor beszélünk-e szabadságról, amikor

hiányzik egy külső fenyegetettség, vagy ez feltételez valami más elemet is, s ha igen, mi az? Melyek azok a társadalmi-gazdasági tényezők, melyek a szabadság megszerzésére készíthetnek valakit? Lehetséges, hogy a szabadság az emberre valamifajta elviselhetetlen teherként jelenik meg, olyasvalami, amitől szabadulni akar? Előfordulhat, hogy a szabadság egyesek számára az elérendő célt jelenti, másokból azonban félelmet vált ki?¹⁹ Vagy azok számára jelent elsősorban félelmet, akik már megszerezték a szabadságot, s tartanak attól, hogy mások is ráfanyalodnak erre az édes ízre? A történelem ismer olyan tapasztalatokat, amikor akadtak olyan nemzetek, olyan személyiségek, akik nem féltek vágyani a szabadságra és azt kifejezésre juttatni. De mi jogosítja fel azokat, akik kiépítették szabadságukat, demokráciájukat, arra, hogy másokat megakadályozzanak ugyanebben a törekvésükben?

Mészáros István: Halak árnyéka (papírmetszet, 2008)

19 Έριχ Φρομ: Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία. (Félelem a szabadságtól.) Görög nyelvű kiadás. Athén, 1971, Boukoumani K., 20-21.